

Vi velite kakva sada borba!
Sad je vreme da se puni torba.
Demagozi! Ne možemo s vama!
Corbadžiji treba vruća torba!
Dragiša Stanojević

Da bi jedan književni časopis bio i podatak duhovnog života u jednom vremenu, jedne žive misli o tom vremenu, nije dovoljno, svakako, da bude samo popis, inventar književnih radnika u tom vremenu nego baš ono što mu pojam obuhvata: opis, deskripcija jednog časa u vremenskom nizu, i to jednog časa odlikanog u pokretljivoj, dijalektičkoj vezi ljudi koji čine jedan časopis sa vremenom kojem pripadaju. Da bi bio jedan časopis mora imati svoje polje slobode, ono koje redakcija i saradnici toga časopisa u meri svojih intelektualnih moći, mogu da osvoje ili izbore u konstelaciji okolnosti koje im, najblaže rečeno ne moraju biti naklonjene, i najčešće to i nisu. Logičan put u osvajanju tog sopstvenog polja slobode podrazumeva postepenu, nesmetanu formulaciju, izostravanje rešenja toga polja, koja uvek, kao i sve tačke zaustavljanja, nasilno kidano, ideološki cenzurisano, postaje per dokaz o odsustvu kulturnog duha jedne sredine nego o strogosti njene kulturne brige.

Mi danas, očigledno, takvih dosledno opredeljenih, koncepcijski dovršenih tipova časopisa nemamo; gotovo svi naši književni časopisi niču sa podloge evanđelja svih svetova i prirodno, sa više ili manje uspeha, znače više ili manje uspele rešnje sa kojih odlaze u svet svetovi ili smežurano lišće jednog opštijeg estetskog duha koji se sobom hrani, duha koji može biti podatak o suprotnosti estetske vrste ali i podatak o atrofiji druge vrste: zaborava da ne postoje ansonance u stihovima ili likovi u pričama radi sebe samih nego radi sveta iz kojeg su ipak ubrale zvuk i boju sopstvene unutrašnjosti! Ali, mislim da su, u najmanju ruku, netačne rešenja, koja uvek, kao i sve tačke domaće časopisne književnosti hoće da vidi kao rezultat „ličnih jednina“ ličnosti koje ih vode, njihove skoro holične tromosti, inercije, odsustva živih refleksa za virtuelno; kad bi samo tako bilo, ništa lakše nego zameniti konformiste nekonzformistima, neznalice eruditama, pasivne kabinetije ščanim borcima ili pregagcima (do prve fotele, možda), zavonim na uzbuđeno javnog nemirala koji od firmom važnosti i radi prodaje nerad i beznajčajnosti! Ali, stvari se tako odlikavaju samo u glavama sklonim ritualnoj osudi pojova, koje ne vide ili ne žele da vide da se kašikama ne crpe more, da se u jednoj uočenoj tački na mreži pojava ne sastoji cela mreža tih pojava i da svaka ritualna kletva na postojeće stanje ne znači ništa ako nije i dijagnoza celokupnog pokretnog mehanizma koji uslovljava, baš tako, stvar.

Drugi rečima, svako svesno izolovane, usinjavanje parcijalizovanje onoga

ŠTA MISLIM O ČASOPISIMA I ČASOPISNIM MISLIOCIMA

MIROSLAV EGERIĆ

što nosi celina sveti se baš umovanju koje se podaje tom usinjavanju. Celina ostaje celinom a Martini odlaze i prolaze kao onaj klasični Martin o kome je napisano toliko banalne i sjajne pamfletistike. Na planu naših časopisa: sve dotle dok se ne izvrše odsećanja diferenciranja u socijalnoj osnovi sa koje niču i književni časopisi, dok se ne razluče i dijalektički formulišu različita slobodna polja u koji osnove, naši časopisi će nužno imati duh i lik kakve imaju: služice kulture sa više ili manje potpunim i bogatim popisom darovitih pisaca-saradnika. Služba koja, van sumnje, ima svoga značaja, ali koja u smislu nege časopisa kao koncepcijskih pokretnih celina ne može imati presudnih uticaja.

Svakako, ni ovo nekoliko rečenica nema želju da naznači ili opiše moguće razvojne linije pojedinih postojećih književnih časopisa: virtuelno, svaki od njih nosi i klice budućih sopstvenih likova; proroci su uvek bili najsigurniji u predviđanju posle događaja. Samo je jedno izvesno: elementi našeg književnog života obelodanjeni u časopisima danas ne pokazuju tendencije ka zaostrevanju sopstvenih koncepcijskih mogućnosti. Različe u bezbroj različitih, različito uspešnih priloga, ne pokazuju ništa skoro od one plodne dramske volje ka plodnim kritizama, ka otvaranju i naglašavanju tih kriza iz kojih se redovno javlja novo polje mogućnosti i viđenja. Časopisi izlaze, kao što iz fabrika čarapa izlaze raznobojne čarape, kao što se u brojnim prodavnicama u određeno vreme mora javiti određeni zbir proizvoda za konzumentska čudovišta! Da pojedine laste ne mogu da čine proleće, ne treba ponavljati!

A to opšte osećanje svesvednosti, zaklanjanja iza nekoga što se ugodno-apstraktno zove opšta-klima-duha možda i daje domaćim ritualistima i moralistima ono varljivo uverenje da treba najpre otrezniti „one koji su zaseli“, koji kao da imaju u svemu neki lični račun da stvari tako idu kako idu, umesto da se kildopski založe za brže obrtanje istorijskog točka! Međutim, ta iluzija ima jednu opasnu privlačnost za ljude čije se intelektualne ambicije završavaju na vrsti ideolo-moralne pridike i koliko je možda iskrena i u dobrom početnom nastojanju toliko je varljiva i rizična u odnosu na željeni cilj: rasprskava se redovno per cilija, unoseći pomemtnu, stvarajući zagnušnu huku tamno gde je potrebno jasno i precizno gađanje u žarišta determinacija. Sa dobrim pobudama, takvi sudovi dolaze do loših rezultata, jer doprinose onome čemu izgleda subjektivno da ne žele i da neće da doprinesu: uverenju birokratije da ona sama treba takve stvari „da sredi“.

Naravno, bilo bi isto tako netačno, negolično i uzaludno tvrditi da ovo doba, pa i ovo naše danas i ovde, može da se povlači ličnostima od generatorske energije, moralne i intelektualne doslednosti, čvrstine u meri kojom su mogla ranija doba. Naše, post-moerno doba ili četvrti epoha, kako je naziva sociolog Rajt Mills, mnogo je složenija od vremena kad se sanjalo o velikim početnicima, o očevima istorija ili razistorija! Kriza ličnosti, koja sve više postaje generalna zapevka, koja nalazi svoj odraz i izraz i u krizi časopisa, nikako se ne rešava moralističkim deklaracijama niti ritualom pragmatičkih procena: ona je samo deo, isečak, atom jednog opštijeg gibanja jed-

nog postroja ljudsko-materijalnog konkretnosti i jedino jedna dublja objektivacija na svetlosti svesti toga konkretnosti, dijalektička dijagnoza kretanja celine, može da unese i nešto svetla u odnose ličnosti i socijalnih celina kojima pripadaju te ličnosti.

„Križa“ je, kaže pomenuti sociolog današnjice, propao izraz, jer ga je mnogo, premnogog ljudi na položajima koristilo za prikrivanje svoje neobične politike i dela. U stvari, našu moralnost spopada baš odsustvo prave krize (M. E.). Jer takva kriza donosi situacije u kojima se ljudi nalaze pred pravim alternativama čija su moralna značenja jasno izložena javnom raspravljanju. Naša viša nemoralnost i slabljenje starih vrednosti ne sadrže u sebi takve krize, naprotiv donose ravnodušnost koja se polako uvlači, i tiho iscrpljuje.

Glavna uloga reprezentativnih ljudi u demokratiji je baš stvaranje, nameranje i olašavanje takvih plodnih kriza. Savesni ljudi bi se suprotstavili korumpiranim ustanovama i tako postali stožeri oko kojih bi te ustanove mogle ponovo da se usmere. Ali oni to ne mogu učiniti ako ih ne podržava neki moralno usmeren pokret. Stoga će savremena pomama za moralnošću u javnom životu biti čista „kampanjska rečnost“, ako ne bude usredsređena na ustanove i vrednosti našeg savremene društva... (Podvukao M. E.) Bez obzira na to kakvim se vrstama ljudi raspolože, neće doći do promenalimoralnih vrednosti ukoliko se ljudi ne nađu u položaju da se drže tih prihvaćenih vrednosti. Moralni kvalitet i ljudi i ustanova moraju progresivno da se poboljšaju.

U svakom slučaju, premedba da se takvi redovi mogu odnositi samo na sociološke parcele istraživanja, da dužnost jednog književnog časopisa ostaje per svega briga o književnosti, otkriva samo svoje skorajnje poreklo, ništa dublje i više od toga. Književni časopisi u životu socijalnih zajednica kakva je i naša upravo bi trebalo da znače, intelektualne čvorne tačke u razvijenim mrežama opšteg duha, one tačke koje su, istovremeno, suma jednog iskustva u razvoju i svest o daljim horizontima toga iskustva. Što oni to u najvećem broju nisu, što i najbolji među njima najčešće „tapkaju u utapakanom mesu“ konvencija i izdavačke stereotipije — uzroke treba potražiti ne samo u konformizmu i raznovrsnim pristajanjima „onih koji su zaseli“ nego i u postroju, strukturalnom postroju celine, koje su časopisi samo fragmentarni, podređeni, i u toj podređenosti simptomatični deo. Tema svakako dostojna jednog novog Strajlovičkog susreta, ali i intimnih, svakodnevnih udubljenja svih urednika časopisa čije uredničke predstave idu mimo i iznad važne koja mogu imati kao simboli, kao objekti jednog kasnijeg mišljenja.

Pri kraju prošle sezone osnovana je na Tribini mladih dramska scena, kao jedan u nizu pokušaja kamernog izvođenja domaće drame. Mladi pisci i njihova dramska ostvarenja još uvek teško nalaze mesto u repertoarima pozorišta, pa čak ni kao čitačko štivo u planovima izdavačkih kuća i na stranicama književnih časopisa.

U nastojanjima da se pasionirano bavi domaće dramom mladih pisaca, a izbegne rizik koji povlači pripremanje takvog teksta za scensko izvođenje sa neprofesionalcima, na sceni se drame ne igraju, već se čitaju.

Čitanje dramskog teksta u intimnom krugu prijatelja ili privrženika način je isključivo verbalne prezentacije drame. Pri tom mnoge scenske vrednosti teksta ne mogu da dođu do izražaja jer je ovaj način prezentacije lišen svih atributa scenskog izvođenja (mizanscena, kostima, scenografije, osvetljenja). Slušaoce preostaje da se požalbu jedino literarnim i dramaturškim kvalitetima teksta. U razgovorima posle čitanja, kakvi su na Tribini uobičajeni, te vrednosti se potvrđavaju razmatranju prisutnih. U tome je prednost javnog čitanja drame nad radio scenom. Pred posetiocima Tribinog salona čita se tekst, vodi razgovor o njemu, zajedno sa autorom i izvođačima i sve to doprinosi neposrednosti odnosa između stvaralaca (pisca, izvođača, režisera) i publike. U atmosferi lišenoj svake usiljenosti omogućava se mladom piscu da proveri vrednosti svoga dramskog dela, makar na jedan nepotpun način kao što je čitanje pred publikom, pruža mu se prilika da posle razgovora i dalje doteruje svoj tekst per nego što ga da na scensko izvođenje.

Naravno, na ovakvoj sceni teško bi našle svoje mesto troćinske drame. Glomazne i konvencionalne dramske tekstove treba prepustiti glomaznim i konvencionalnim pozorištima. Scena tribine mladih nikako ne može da bude konvencionalna. Njen kamerni okvir to bar donekle sprečava. Idejna i programska orijentacija Tribine, obavezuje je na pozorišni eksperiment kao osnovno obeležje, uobičajeva je kao nonkonformističko pozorišno dešavanje koje će se baviti pred-

scena na tribini mladih

stavljanjem domaćih drama mladih pisaca, tražeći nove i zanimljivije oblike za to.

Kod javnog čitanja drama, nema učenja teksta, uveštavanja mizanscena i svih napornih probi koje su neophodne pri igranju na sceni. Uživljavanje u likove mnogo je površnije i čitačima je dovoljno da se po savetu reditelja upoznaju sa tekstom i steknu izvesnu sliku o liku koji tumače, dramskoj radnji i ideji drame. Ta slika je često dosta uopštena i lišena nekih dubljih analiza i raščlanjivanja do kojih može da dođe u toku razgovora, posle javnog čitanja. Može se pomisliti da se svaki privrženik, kole prosečnih diletantskih sposobnosti, može poduhvatiti čitanja drame. Kako je to krnj postupak, po kojem dolaze do izražaja samo literarne i dramaturške vrednosti drame, dok se sve do-

pune u scenskom predstavljanju samo naslućuju, potrebno je da čitanje bude što savršenije, kako bi slušaoci i pomenute vrednosti mogli da zapaze. Zato angažovanje profesionalnih glumaca i polaznika Dramskog studija ima opravdanje.

Duže javno čitanje dramskog teksta, ma koliko izražajno bilo, ne može možda da u dovoljnoj meri veže pažnju slušalaca. Zato bi na sceni neke odlomke dramskog teksta trebalo igrati, improvizujući ih, sa priličnim revizivima, sa tekstom u ruci, bez kostima i šminke, naravno, možda sa šapatom koji će neprikriveno obavljati svoju dužnost. To bi bio začetak jednog nonkonformističkog teatra koji bi se svesno i spontano oslobodio iluziji i fetiša konvencionalnog pozorišta, otkrivajući njegove pomno čuvane tajne, improvizujući eksperimentalno.

„POLJA“ — list za kulturu i umetnost — ureduju: Miroslav Egerić, Pero Zubac, Gligorije Zajčaranović, Gojko Janušević, Zeimir Petrović, Petar Milosavljević (glavni i odgovorni urednik). • Tehnički urednik: Mauris Ferenc Sekretar redakcije Olivera Petrović • Izdaje: Tribina mladih, Novi Sad, Katolička porta 3; telefon 431-96 • Rukopise slati na adresu: Redakcija „Polja“, Novi Sad, pošanski fak. 18, • Godišina: pretplata 10 novih dinara za inostranstvo dvostruko, cena jednom primerku i novi dinar • Žiro račun 657-3-288 kod Narodne banke u Novom Sadu • Stampa „Forum“ Novi Sad, Vojvode Mišića 1. Meter: Facsar Zsolit

Treba reći da javno čitanje drama nije nikakav pronalazak Tribine mladih. To se čini u svetu, bilo je takvih pokušaja i u Beogradu, jer se radi o simpatičnom i prilagodljivom načinu prikazivanja dramskih tekstova, naročito mladih, neafirmisanih autora.

U tromom pozorišnom životu Novog Sada Tribinina scena ima svoje mesto i opravdanje. Neobičnošću svojih poduhvata unosi malo raznolikosti u niz stereotipnih pozorišnih zbivanja, na svojstven način ispravljajući odsutnost domaćih pisaca sa pozorišnih repertoara. Svojoj publici predstavlja dramske tekstove onih Novosadana, koji su kao dramski pisci nepoznati, sem u uskom krugu kulturnih pregalaca. Misija scene bila bi značajnija ukoliko bi se na njoj pojavili i tekstovi mladih pisaca iz drugih gradova, koji su publici Tribine možda još manje poznati. U svakom slučaju, scena se ne sme zatvarati u uske, gradske okvire.

Scena na Tribini mladih treba još snažnije da podržava uspevanu kulturu, naročito pozorišnu, atmosferu Novog Sada. Teško da će to moći da učini isključivo čitanjem drama. Da bi snažnije privukla pažnju javnosti, afirmisala mlade stvaraoce sklonе pozorištu i pozorišnom eksperimentu i još više aktivirala svoju publiku, biće potrebno da scena evoluirao od svog prvobitnog oblika predstavljanja dramskog teksta u javnog čitanja. Ona će morati da ispita puteve testatskog avangardizma, smelo eksperimentišući, okupljajući što širi krug autora, nezadovoljavajući se samo dramama, u klasičnijem ili modernijem formi. Scena je pogodno mesto za eksperimente scenskog predstavljanja poezije, razne dramatičnije (eseja, na primer), sintezu reči i zvukova, novi mizanscen i scenografiju. Isto tako, ne kloneti se aktualnosti mogla bi da priprema kabaretske i satirične programe.

Ako ne smogne snage i hrabrosti da se upusti u ovakvu avanturu eksperimentisanja, scena ne samo da neće oživiti pozorišnu i kulturnu klimu gredu svojim avangardizmom i smelošću, već će dosaditi i ugusnuti, neodlučna i bojažljiva, između konvencionalnosti i eksperimentisanja.

Dragan KLAIC